

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2021

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 9.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo	(30)
2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50	
KAROLO YA B: Metsotso e 30	
KAROLO YA C: Metsotso e 40	
10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A**HO SITISEHA HA DITHUTO DIKOLONG**

- 1 Dithuto ha di a tsamaya hantle selemong sa 2020 ha di bapiswa le tsa dilemo tse ding tse fetileng. Ha re betsetsa mahlo morao dilemong tsa bo1976, re hopola mathata ao baithuti ba Afrika Borwa ba batho ba batsho ba ileng ba tobana le ona thutong. Bongata ba dikolo le ditsha tsa thuto e phahameng di ile tsa sitiseha haholo dithutong. Tabakgolo e ne e le boitseko ba baithuti kgahlanong le maemo a kgethollo a neng a rena dikolong ka nako eo. Baithuti ba ne ba qobellwa ho rutwa dithuto tsohle tsa bona ka puo ya Afrikanse. Bongata ba baithuti, esita le mesuwe e meng ba ne ba tshwarwa le ho tujwa ke mapolesa a mmuso wa kgethollo, sepheo e le ho ba fokodisa matla. Dikgwebo tse ding di ile tsa aparelwa ke kganare e kgolo. 5
10
- 2 Mesuwe le baithuti ba ne ba jella kgwebeleng jwalo ka maeba hobane neng kapa neng kolo i ya sepolesa kapa ya sesole e ne e hata e kena sekolong, ebe ho qalella motswebere mme bana ba phasephase jwalo ka madinyana a makodikotwana. Ke moo hangata ho neng ho tla kupa e mahlo a mafubedu – moo bana ba sa tshwarang dibetsa tse kotsi ba tla tobanang le matla a dithunya tsa sepolesa le sesole. Nako e nngwe e ne e tla kupa ho fihlella e kenyeletsa baahi ba motse, mme e kupe jwalo matsatsitsatsi. Thuto, kgwebo le mesebetsi di ne di ameha hampempe. 15
- 3 Nako e mahlonoko ena e ne e sitisa ngwana wa motho e motsho ho ithuta. Kaha thuto eo ba neng ba e fumana nakong eo e ne e se ya boleng bo hodimo, bongata bo ile ba hloleha ho fihlella dithuto tsa dipalo le saense. Ba bang ba ile ba balehela dinaheng tse ka ntle ho fumana kwetliso ya sesole e tla ba kgontsha ho lwantsha kgethollo le ho lwanela tokoloho. Ka lehlakoreng le leng ba bang ba ile ba ntshetsa dithuto tsa bona pele mose ho mawatle. Ba bang bona ba ile ba nna ba tswela pele ho ithuta kahara naha ka tlasa maemo ao a thata. 20
25
- 4 Ka selemo ya 1994 Afrika Borwa e ile ya fumana tokoloho. Maemo a batla a fetohile le ho ntlafala hobane ho se ho na le tekatekano thutong mme boleng ba thuto dibakeng tse ngata bo batla bo phahame. Ho batlwa le ho sotlwa ke mapolesa a tshireletso ka baka la dipolotiki tsa thuto, e se e le ntho ya maobane.
- 5 Selemo sa 2020 se ile sa hopotsa batho ba bangata diketsahalo tsa selemo sa 1976 empa tshitiso ya selemo seo, ha e a tliswa ke mapolesa a tshireletso ka dithunya le dikgase tse lisang mahlo. Tshitiso, e bakilwe ke sera se kotsi ka ho fetisisa, seo le ha jwale se ntseng se le kahara rona. Dithuto di sitisitswe ke kokwanahloko ya Covid-19. E meng ya mesuwe e ile ya tlameha ho sebeletsa hae hobane e ne e na le mafu a sa foleng. Ha mesuwe e meng e ile ya furalla lefatshe, ya ikela boyabatho. 30
35

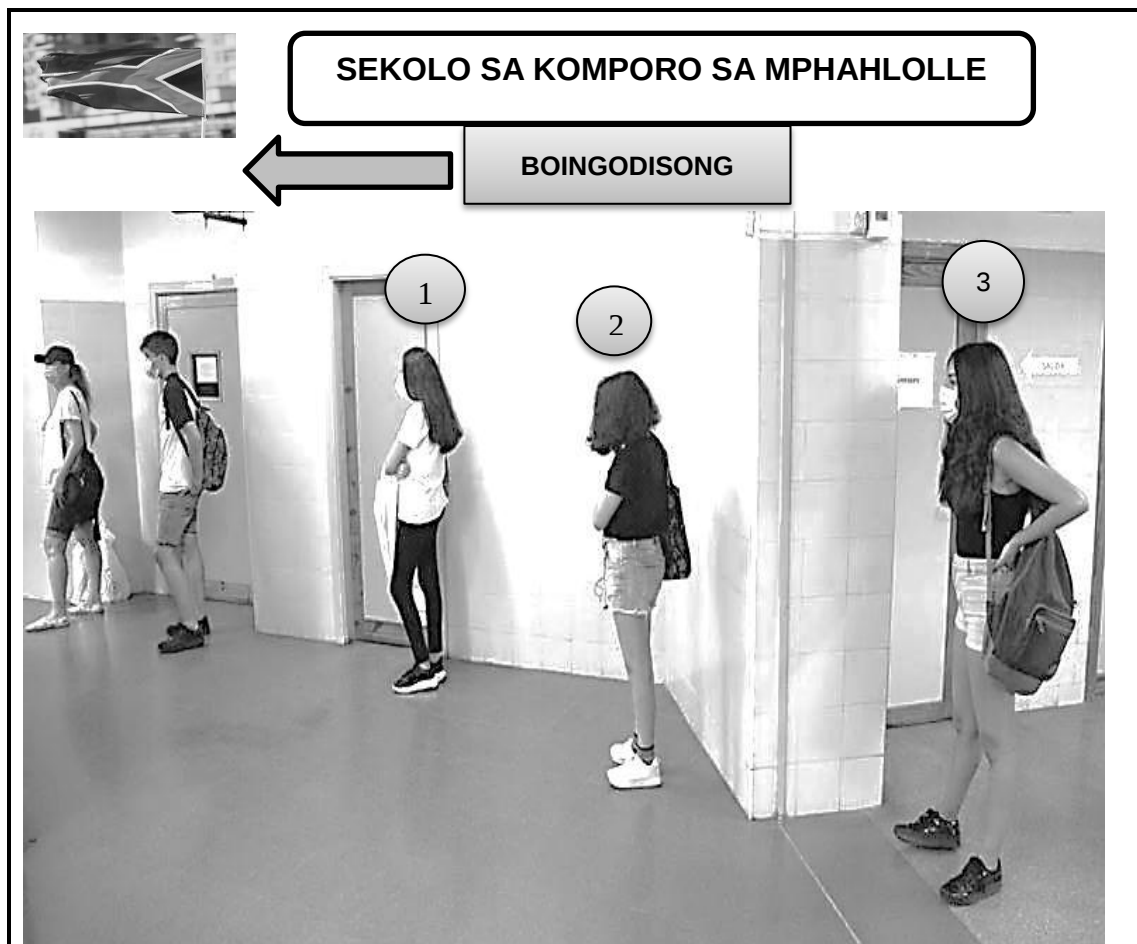
6	Ho sa le jwalo mmuso o ile wa nka mehato e itseng mme wa beha dipehelo ho leka ho fokotsa ho nama ha Covid-19. Hara yona ho ile ha akga thibelo ya metsamao e ileng ya qobella dikolo kaofela ho kgina dithuto. Dithuto di qadile ka mora nako e telele mme di ile tsa tswela pele ka tsela e sa tlwaelehang. Ba bang ba baithuti ba ne ba fapanyetsana ka matsatsi ho tla sekolong. Ba bang ba balla malapeng hobane ba ne ba e na le mafu a ka etsang hore ba tshwaetsehe habonolo.	40
7	Baithuti ba ile ba tlameha ho sebetsa tlasa maemo a hlobaetsang ho kwala sekgeo sa matsatsi a dithuto a lahlehileng. Ba ne ba lokela ho sebetsa ba le sedi haholo hobane sera seo ba neng ba tobane le sona se ne se ipatile. Sera sena se ne se le hohle hara bona mona ka diphaposing moo ba ithutelang le ho ngolla ditlahlobo teng le mabaleng a dipapadi moo ba lokelang ho ikwetlisetsa teng. Sera sena se teng le kahara dipalangwang, mabenkeleng le mahaeng a bona. Se mamarela hohle moo se welang teng; menyako, ditulong le disebedisweng.	45 50
8	Jwalo feela kaha baithuti ba selemo sa 1976 ba ile ba atleha leha ho ne ho e na le tshitiso thutong ya bona, le bona baithuti ba 2020 ba ile ba phehella le ho ithuta ka matla ho hlola maemo a tshitiso a selemo seo. Elang tlhoko ke hona hore Covid-19 e sa le teng kahara rona mme e ntse e le kotsi jwalo ka pele.	

[Tema ena e qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa ho makasine wa *Re batla tsela*, Pudungwana 2020]

1.1	Bolela se neng se tsekwa ke baithuti ba selemo sa 1976.	(1)
1.2	Ntle le dithuto tsa baithuti, ke eng hape e ileng ya ameha ka baka la merusu ya 1976?	(1)
1.3	Ke eng e re bolellang hore baithuti ba 1976 ba ne ba le sebete ntweng ya bona le sepolesa?	(1)
1.4	Mongodi o bolela eng ha a re ho se ho e na le tekatekano thutong mehleng ya kajeno?	(2)
1.5	Phapano ke efe dipakeng tsa se bakileng tshitiso ya dithuto tsa selemo sa 1976 le tsa selemo sa 2020?	(2)
1.6	Fana ka lebaka le neng le etsa hore baithuti ba fapanyetsane ka matsatsi ho tla sekolong ka selemo sa 2020.	(2)
1.7	Hlalosa se bolelwang ke mongodi moleng wa 10.	(2)
1.8	Polelwana ena 'Ho jella kgwebeleng jwalo ka leeba' (moleng wa 11) e re bolella eng ka maemo a neng a rena nakong eo?	(2)
1.9	Hobaneng ha Covid-19 e bitswa sera se ipatileng? (Moleng wa 46)	(2)
1.10	Sekaseka ka tshetshefo mohato o nkilweng ke mmuso wa ho thibela ho nama ha Covid-19.	(3)
1.11	Ho ya ka wena, na o bona qeto e ileng ya nkuwa ke baithuti ba bang ya ho ntshetsa dithuto tsa bona pele mose ho mawatlle selemong sa 1976 e nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao.	(3)

Bala le ho boha tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA B

[Setswantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho Google]

- 1.12 Bolela hore ebe batho ba setshwantshong see ba emetseng mona moo ba emeng teng. (1)
- 1.13 Ha o sheba batho ba setshwantshong, o ka re ke sehla sefe sa selemo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.14 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta tse ding, o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka. Ngola tlhaku feela A–D.
Batho ba hlahellang setshwantshong se ka hodimo ba phela mehleng ya sewa sa lefu la ...
A cholera.
B Covid-19.
C mokakallane.
D kwatsi ya bosollathapi. (2)
- 1.15 Moemo wa ngwanana ya nomorilweng 1 o re bolella eng? (1)
- 1.16 Ebe ditaba tsa TEMA ee di tsamaellana jwang le tsa TEMA ya A? Hlalosa o be o fane ka mabaka a bontshang ho tsamaellana hoo. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o hlalosing mehato ya ho pholosa motho ya kganngweng ke metsi.

ELA HLOKO

O lebeletswe ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**MEHATO YA HO PHOLOSA MOTHO YA KGANNGWENG KE METSI**

Ho ikgatholla letamong, nokeng kapa lewatlang e ka ba ketso e monate haholo ha letsatsi le ntsha kwenya bodibeng. Leha ho le jwalo, thabo eo e ka fetoha maswabi ka ho panya ha leihlo ha motho a ka wela metsing mme a kangwa ke metsi ka lebaka la ho se tsebe ho tola.

Ha o hlokomela hore ho na le motho ya kganngweng ke metsi, batla thuso kapele. Ha e ba o nka qeto ya ho pholosa motho eo ya maqakabetsing, etsa bonnete ba hore ha o behe bophelo ba hao le ba motho eo tlokotsing. Qala pele ka ho rola dieta o ntano hlobola borikgwe bo bolelele hobane di ka o sitisa ho tola. Ela hloko moo metsi a phallelang teng hore o hlahe motho eo ka morao, o mo kgothomelletsa pele ho etsa bonnete ba hore o hema ka bolokolohi.

Etsa bonnete ba hore hlooho ya hae e ka hodima metsi ka ho mo tshwara molaleng hore a dule a ntse a hema. Batla thuso ya dingaka ka potlako ha motho eo a se a tswile ka metsing. Ha o emetse thuso ya dingaka, beha tsebe ya hao haufi le molomo wa hae ho utlwa hore o ntse a hema na. Ha o se na bonnete ba hore o ntse a hema, beha menwana ya hao e mmedi letsohong kapa molaleng metsotswana e 10 ho lekola ho otlala ha pelo. Haeba a sa hema, mo budulele moya ka dinkong hore a kgone ho hema. O hatelle motswasehlabele sefubeng makgetlo a mmalwa ho mo thusa hore matshwafo a hae a pompe moya. O etse bonnete ba hore o se ke wa mo roba dikgopo. Fokotsa metsi a mmeleng wa motho ya kganngweng ka ho mo pepeta dimpeng hore a hlatse metsi ao.

Ha o se o lekile mehato eno kaofela o lokela ho mo potlakisetse ngakeng. Baheso, boipaballo bo molemo ho feta setlhare. Ha re ruteng bana ba rona ho bapalla metsing ha ho na le batho ba baholo pela bona.

[Tema ena e qotsitswe le ho lokisetsewa tlhahlobo ho tswa ho Google]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

FEDISA MATSHWENYEHO A HAO A HO FALLA!

KHAMPANI YA NTSHEPE-KE-O-TSHEPE

Na o batla ho falla? O eme hlooho ka thepa ya hao? Tshepa rona ba ha
NTSHEPE-KE-O-TSHEPE!!!
FEDISA MATSHWENYEHO A HAO A HO FALLA!

Re ikgethile hobane:

- Re sebetsa matsatsi ohle a beke.
- Ditjeho tsa rona ke sesolo feela.
- Basebeletsi ke banna ba hlwahlwa ba fumaneng kwetliso.
- Re thusa bareki ka ho panya ha leihlo.
- Re phuthela thepa ka tsela e kgotsofatsang.
- Re isa thepahadi hohle ka hara naha.

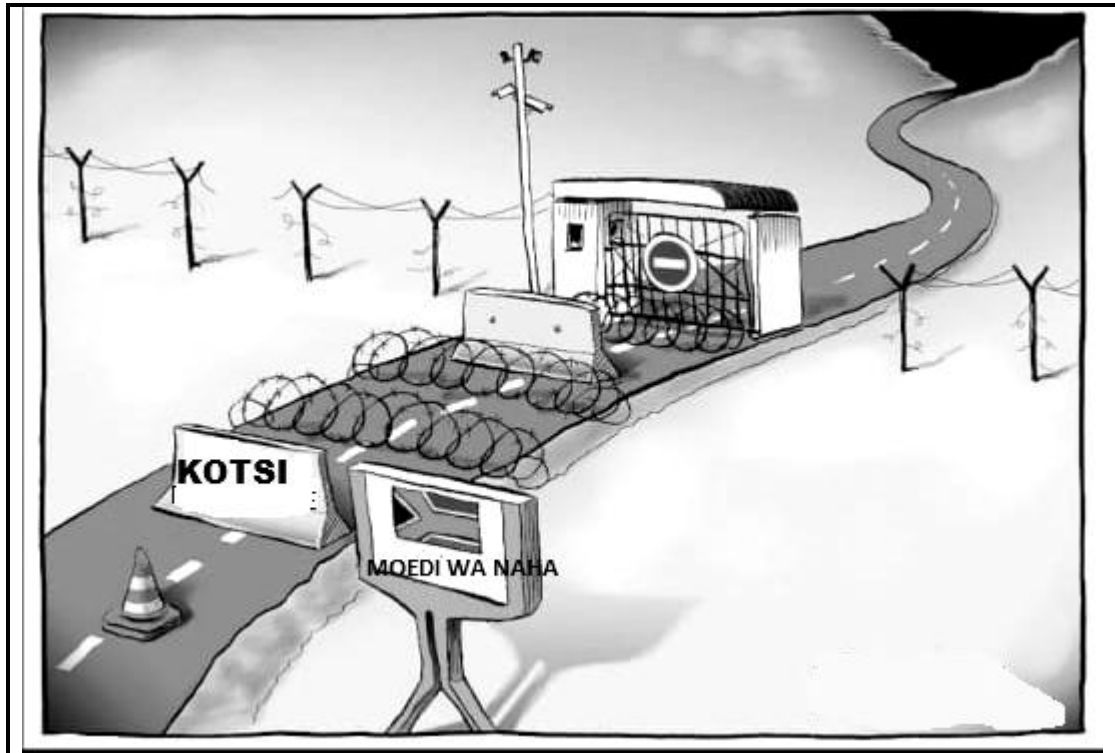
Ikopanye le rona mona:

- ☎ 011 714 2324
- ✉ PO Box 675, Tsakane
- ntshepekeotshe@gmail.com
- www.ntshep.com

[Setshwantsho se nkuwe ho tswa ho Google]

- 3.1 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse letshwao la omfolopo papatsong ee? (2)
- 3.2 Tshohla tshebediso ya lentswe lena 'thepahadi' papatsong ena. (3)
- 3.3 Polelwana ee 'ka ho panya ha leihlo' e na le tshusumetso efe ho bareki? (2)
- 3.4 Hlalosa tshekamelo e hlahiswang ke tshebediso ya setshwantsho le mantswa ana 'banna ba hlwahlwa'. (3)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU**TEMA YA E**

[Setshwantsho se nkuwe ho tswa ho Google, Mmesa 2021]

- 4.1 Ke hobaneng ha mokhathunu a sebedisitse dithibela tse ngata ho kwala lediboho? (2)
- 4.2 Manolla phogo e hlahellang khathunung. (3)
- 4.3 Botsho bo bonahalang moo tsela e fellang ke letshwao la eng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.4 Sekaseka tshebediso ya lebitso 'kotsi' khathunung ena. (3)

[10]

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodimo yona.

TEMA YA F

1	Dijalo, jwalo ka diphedi tse ding tse teng lefatsheng di hloka metsi. Sesotho se re: 'Pula ke mahlopha a senya'. Leha e hlokwa ke diphedi, ka dinako tse ding e senyetsa dihwai. Ha e na pula, e tlisa mongobo le leswe masimong le diratswaneng tsa malapeng. Hona ho bolela hore ho tla ba bobebe ho phethola lekote le ho a lokisetsa tjalo. Diratswana tsa lapeng le tsona ho tla ba bonolo ho di sebetsa ho jala meroho, mme tlhokeho ya metsi e tla ba ntho ya maobane.	5
2	Ho na ha pula sehle sa hlabula ho ke ke ha tlisa molemo sehle sena feela, empa hwetla le mariha le tsona di tla una molemo puleng ena ya hlabula. Sena se bakwa ke hobane mobu masimong le diratswaneng o tla be o ntse o fupere mongobo wa dipula tsa hlabula. Ba bang ba badisa ba bolela hore ba thabetse pula haholo hobane lekgulo le tla ntlafala mme le mehlape e kgore.	10
3	Ka kakaretso, maemo a lehodimo Afrika Borwa a fapafapane mme ha ho bonolo ho lepa se tlang ho etsahala dihle tse fapaneng tsa selemo.	

[Tema ena e qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho makasine wa *Re batla tsela*, Pudungwana 2020]

- 5.1 Tshohla tshebediso ya polelwana ena 'pula ke mahlopha a senya' e moleng wa 2. (2)
- 5.2 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta tse ding. Ngola tlhaku feela A–D. Ke maemo afe moo mongodi a hlalosang hore a tshwanela ho ba teng pele ho phetholwa lekote. Tshehetsa karabo ya hao.
A	Jala	
B	Mongobo	
C	B le D	
D	Pula	(3)
- 5.3 Hobaneng ha ho thwe dijalo ke diphedi? (2)
- 5.4 Tshebediso ya lekopanyi 'ka kakaretso' seratswaneng sa 3 e na le tshusumetso efe ho mmadi? (3)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70